

PROCES JAKO DIVADLO

Politické procesy 50. let

ANOTACE:

Aktivita žákům na základě srovnání s divadelním představením pomůže odhalit základní charakteristiky inscenovaných soudních procesů probíhajících v 50. letech 20. století v Československu. Díky využití autentických archivních materiálů z procesu s Dr. Miladou Horákovou jim umožní porozumět zákulisí těchto procesů a reflektovat tehdejší dobu a atmosféru ve společnosti, výrazně poznamenanou zlovůlí komunistické diktatury.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovědní vzdělávání (občanský vzdělávací základ), jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZV), VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: **13+**

CÍLE:

Žáci:

- rozumí pojmům „inscenovaný proces“ a „monstrproces“;
- kriticky pracují s historickými dokumenty.

DĚLKA: **30 min.**

POMŮCKY:

- **MATERIÁL 1 a 2** (dokumenty týkající se přípravy procesu) pro každou skupinu
- papír a psací potřeby pro každou skupinu
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme diskusí nad významem pojmů „inscenovaný proces“ a „monstrproces“. Společně tyto termíny objasníme. Připomeneme, že okolnosti procesu se téměř po šedesáti letech znovu prošetřovaly (soud s tehdejší prokurátorkou). Seznámíme žáky s tím, že dostanou za úkol shromáždit důkazy o tom, jak probíhala příprava procesu.
2. Na základě podobnosti inscenovaného procesu s divadelním představením provedeme společný brainstorming a sepíšeme na tabuli, co vše je nutné připravit a zorganizovat, když se připravuje divadelní představení.
Ve výčtu toho, co je potřeba při přípravě divadelního představení zajistit, by nemělo chybět:
 - vybrat účinkující;
 - zajistit místo konání, stanovit datum;

- zorganizovat propagaci a medializaci;
- zajistit texty, podle kterých se bude hrát;
- nacvičit hru;
- pozvat hosty na představení;
- zajistit příznivý ohlas na hru.

3. Žáky rozdělíme do skupin zhruba po 5 a rozdáme do každé skupiny **MATERIÁL 1**, **MATERIÁL 2** a list papíru.
4. Úkolem skupin je k podmínkám realizace divadelního představení (inscenace), vypsáním na tabuli, doplnit na základě informací, které zjistily z filmu a při analýze předložených materiálů, skutečnosti o procesu s Miladou Horákovou a vypátrat, co vše bylo v procesu předem připraveno. Své poznatky zapisují na list papíru.
5. Mluvčí každé ze skupin představí ostatním, co vše o inscenování procesu se jim podařilo zjistit. Informace shrneme a doplníme další, které z dokumentů nejsou zřejmé (informace k procesu viz Otázky a odpovědi v informačních textech k lekci).

REFLEXE:

Reflexe se týká skutečností odhalených při práci s materiály: Jaká informace o přípravě procesu v materiálech žáky nejvíce překvapila? Obsahují materiály informace o tom, kdo proces připravil? Bylo možné, aby lidé, kteří se procesu účastnili jako obhájci, prokurátoři či soudci, nevěděli o jeho přípravě? Jak se liší inscenovaný proces od soudních procesů, které probíhají v demokratických státech?

POZNÁMKA:

Čtení dobových dokumentů může narušit dynamiku hodiny. Proto můžeme využít některou z metod, které čtení zefektivní. Žákům lze text ve skupině rozdělit (každý čte pouze jednu část a informuje o jejím obsahu ostatní), případně využít metodu Skládankové učení, kdy žáci pracují ve skupinách a v předem připravených textech sami vyhledávají nejen podstatné informace, ale pokoušejí se i vysvětlit si mezi sebou všechny nejasnosti. Tato aktivita tak vede k samostatnosti a ke schopnosti analyzovat text.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivita má obecnější přesahující ráz. Lze ji použít jako doplnění a cestu k velmi názornému vhledu do tématu předem inscenovaných politických procesů 50. let. Je možné ji tedy využít i bez přímé návaznosti na projekci dokumentárního filmu Případ Dr. Horáková. Výhodou aktivity je také její relativní jednoduchost a stručnost archivních dokumentů v příloze, což aktivitu předurčuje i pro žáky vyšších ročníků ZŠ. Při práci s kopii archivních dokumentů mohou doporučit pracovat s více kopiemi i v jednotlivých skupinách (ideálně do dvojic). Urychlí se tím seznámení s tématem.

Je také možné zvážit pořadí „aktivita – film“ a dle vhodnosti začít buď aktivitou, nebo filmem. V prvním případě mohou dobové záběry z procesu podepřít závěry, ke kterým žáci dospěli v průběhu závěrečné reflexe u aktivity. V druhém případě bude možné vyjít více z analýzy informací ze samotného filmu a nejen z archiválií v materiálech č. 1 a 2.

V rámci aktivity doporučuji přizpůsobit postup podmínkám třídy resp. skupiny. Jako jistá gradace se nabízí např. začít bez vědomí tématu „politické procesy“ druhým bodem – přípravou divadelního představení, a teprve poté zhlédnout film a společně nebo ve skupinách hledat analogie s inscenovanými procesy. Pokud by byla ponechána projekce filmu až na závěr, je důležité neopomenout čas na závěrečnou reflexi i s využitím Otázek a odpovědí (viz informační texty). Nezastupitelná zůstává role pedagoga, který by měl svým komentářem zajistit to, aby téma bylo žáky vnímáno ne „divadelně“, ale jako objektivní realita procesů 50. let.

Aktivitu a téma je možné doplnit poukazem na další zdroje informací o procesu s Dr. Horákovou, zvláště na unikátní dokumentární sérii Proces H (10×52 min.), která vypráví o přípravě, průběhu a aktérech komunisty inscenovaného „Procesu s vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové“ z roku 1950. Více na webu České televize.

Marek Výborný, Gymnázium, Mozartova ul., Pardubice

Z á p i s

o poradě ve věci Direktoría, ze dne 3.V.1950, konané na ministerstvu vnitra.

Za ministerstvo vnitra:

soudruh ministr Nosek, s. Závodský, s. Pavel,
 dodatečně se dostavil s. Šváb.

Za ministerstvo spravedlnosti:

soudruh ministr Dr Rais a s. Dr Klos.

Po projednání situačních zpráv o dosavadním postupu přípravných prací, přednesených za ministerstvo vnitra soudruhem Závodským a za ministerstvo spravedlnosti soudruhem Dr Klosem, konstatováno, že úkoly dané na posledním zasedání komise byly splněny. Pokud jde o další postup přípravných prací a přípravu procesu usneseno:

- 1/ Ministerstvo vnitra dokončí do konce tohoto týdne /6.května/ konečnou redakci protokolů obžalovaných a svědků. Soudr. Závodský zajistí dostatečný počet průklepů jak pro přítomné soudruhy ministry, tak pro potřebu vedoucích prokurátorů, předsedy senátů a jeho zástupce.
- 2/ Obžalovací spis bude vypracován ve spolupráci vyšetřovací skupiny vnitra a vedoucí skupiny prokurátorů do 13.května. Obžalovací spis bude předložen k politickému schválení, které bude projednáno do 15.května. Zajistí s. Klos a s. Závodský.
- 3/ Termín zahájení procesu stanoven na 30.květen a doba trvání procesu stanovena na 8 až 10 pracovních dnů. Bezpodmínečně musí být proces, včetně vynesení rozsudku, skončen nejpozději do 15.června. Zajistí s. Klos.
- 4/ Místo procesu: usneseno provést proces v porotní síni krajského soudu na Pánkráci; od záměru provádět proces mimo budovu soudní upuštěno, z důvodů bezpečnostních.
- 5/ Organisování veřejnosti: Veřejnost bude organisována celostátně, s denním měněním publika; výběr veřejnosti bude zaměřen především na dělnické vrstvy, pracující venkov, pracující mládež, školy vnitra a spravedlnosti. Vstupenky budou dávány výhradně na jména a v krajích zajistí krajsští sekretáři předem předložením jmenných seznamů návštěvníků. Přesný plán organisace veřejnosti připraví s. Dr Klos do zasedání příští schůze.
- 6/ Propagační kampaň. Usneseno, že nemá být prováděna přípravná kampaň před zahájením procesu mimo zásadní úvodník, který by avisoval proces vyličením rozvratnických akcí reakce vnitřní i zahraniční. Tento úvodník byl by uveřejněn v Rudém Právu v neděli o svatodušních svátcích. Soudruh Klos, připraví návrh kampaň jak pokud jde o tisk, tak film a rozhlas a projedná se soudruhem Barešem. Výsledek bude předložen do příštího zasedání komise. V návrhu je třeba uvést, zda má být celý proces vydán knižně, zejména zveřejněna též žaloba. Pro lepší organisaci tisku bude pro proces vytvořena speciální komise pro přípravu materiálu z procesu v tisku /výpisky z protokolů, pokud

- 2 -

- 280

257

jde o důležité části protokolu, zejména dialogy. Usneseno dále doporučití připuštění novinářů západních, zde akreditovaných a zorganizovat návštěvu redaktorů ze soudružských redakcí ze západních zemí. Zajistí jednáním s ministerstvem informací soudr.Dr Klos.

Pro zajištění spolupráce s filmem a rozhlasem projedná soudr. Dr Klos s ministerstvem informací /s.ministrem Kopeckým, resp. s.Huškem/ určení zodpovědných soudruhů /za film, za rozhlas/, kteří budou ručit za řádné splnění všech úkolů, uložených filmu a rozhlasu, při politickém využití průběhu a výsledků procesu a to až do konečných fází. Těmto soudruhům budou dáni političtí poradci z ministerstva spravedlnosti a vnitra. Zajistí soudr.Dr Klos a Závodský.

- 7/ Pro usnadnění vedení procesu, bude vedoucím prokurátorům dán k dispozici politický elaborát soudruha Kreibicha k letákům vydávaným Dundrem a spol. a hospodářsko-politický posudek soudr.Koláře, pokud jde o činnost obžalovaného Hejdy. Zajistí soudr.Závodský.
- 8/ Usneseno vystoupiti v procesu s "S" jako svědkem o zahraniční emigraci, její špionážní činnosti ve prospěch západních imperialistů. V tomto směru bude třeba přesně vypracovat otázky, které mu budou položeny. Vypracování otázek provede vedoucí prokurátorů soudr.Urválek s vyšetřovací skupinou vnitra. Zajistí soudr.Závodský a Dr Klos.
- 9/ Soudr.Závodský provede prověření advokátů, uvedených v situační zprávě ministerstva spravedlnosti.

Zapsal: Dr Klos

D á l n o p i s e mTAJNÉ

1. června 1950.

K informaci

Všem krajským výborům
|vedoucím krajským tajemníkům,
kult. prop. tajemníkům|.

STÁTNÍ USTŘEDNÍ ARCHIV v Praze
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ

Důvod: 490/2000 - ABu/180

PhDr. Alois Novák

Rekta: 120-103

Dne 31. května byl zahájen v Praze proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice. V procesu jsou obžalováni bývalí vedoucí činitelé nár. soc. strany, lidovců, pravice, vůdci sociálních demokratů a trockistů, kteří po únoru 1948 vytvářeli ilegální ústředí kontrarevoluce a ve spojení se zrádnou zahraniční emigrací prováděli špionáž, záškodnictví, organizovali teroristické činy, rozvraceli republiku a naše hospodářství; usilovali o násilné obnovení kapitalismu cestou války, vedené západními imperialisty včetně západního Německa proti Československu.

Tento proces strhuje masku se zločinecké tváře vnitřní a zahraniční reakce, musí se stát v tomto směru školou našeho pracujícího lidu, burcovat k bdělosti, semknout všechny čestné, vlastenecky cítící lidi k rozdrčení reakčních nepřátel republiky, nepřátel naší socialistické výstavby.

Je třeba, aby si celá strana uvědomila význam tohoto procesu a dovedla jej široce osvětlit našemu lidu:

1. | Organisujte zpravodajství o procesu. Zařídte vylepování novin se zprávami o procesu, vysílání zpráv závodním a místním rozhlasem, event. hromadný poslech v hostincích, v klubech atd., uspořádání vývěsných skříněk, bleskových plakátů, závodní časopisy. Vysílejte z krajů na proces úderníky a jiné autoritativní lidi, požívající vážnosti ve svém okolí.

2. | Rozvíňte agitaci o významu procesu. Uspořádejte besedy v závodech, na stavbách, v kancelářích, na vesnicích. Použijte pro tyto besedy jako referenty zejména lidi, kteří se přímou jako diváci účastní osobně procesu. Bude dobré, jestliže vystoupí úderníci, vážení představitelé inteligence, dále pak příslušníci jiných politických stran Národní fronty, masových organizací.

3

-2-

3. | Široce podchyťte ohlas procesu. Nechť promluví hlas lidového hněvu. Nechť k procesu zaujmou stanovisko závodní rady, různé porady a schůze, které se v těchto dnech konají, masové organizace atd. Nechť promluví i jednotlivci, dělníci a úderníci svými pracovními závazky, které budou odpovědí na pokus reakce o rozvrácení republiky. Připravte závodní schůze a projevy, na nichž náš lid řekne, že zesílí bdělost, že zvýší své pracovní úsilí, že zbytky rozvratné reakce rozdrtíme. V těchto usneseních nechť je také žádáno spravedlivé a přísné potrestání rozvratných zločinců.

4. | Boj proti velezrádné reakci je věcí celé Národní fronty. Projednejte stanovisko k procesu v akčních výborech Národní fronty a docilte, aby bylo projednáno v organizacích ostatních stran Národní fronty a v masových organizacích.

5. | Organisujte podávání zpráv. O usneseních, projevech a akcích podávejte neprodleně zprávu Rudému právu a ostatnímu tisku.

Podejte nám obratem zprávu, jaká opatření jste v kraji učinili a jaký má proces ohlas. Podávejte nám každodenně hlášení o náladách, o ohlasu, o příp. incidentech a všech pozoruhodných zjevech v souvislosti s procesem, jakož i o Vašich opatřeních. Zorganisujte si podobné zpravodajství ze závodů, obcí a okresů.

6. | Zvyšte bdělost. Ve dnech procesu zkontrolujte a zlepšete všechna nutná opatření k ochraně našich budov, sekretariátů, závodů atd. V zárodku znemožněte jakékoli provokace.

Švermová v.r.

Bareš v.r.